

Van-e a jövedelmi egyenlőtlenségnek optimális szintje? (Illetve egyáltalán mérhető-e a jövedelmi egyenlőtlenség?)

Harangozó Gábor

habilitált egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet

Megjelent: Harangozó Gábor (2020): Van-e a jövedelmi egyenlőtlenségnek optimális szintje? (Illetve egyáltalán mérhető-e a jövedelmi egyenlőtlenség?) Lépések a fenntarthatóság felé. ISSN 1786-9536, 25 (2), pp. 12-13.

A jövedelmi egyenlőtlenség problémája

A közgazdasági gondolkodásban régóta nagy figyelmet szentelnek a jövedelmi (és a vagyoni) egyenlőtlenségnek. Vajon van-e az egyenlőtlenségnek optimális szintje? Egyrészt a jelentős különbségek társadalmi feszültségekhez vezetnek, a leszakadó társadalmi rétegek helyzete nemcsak az érintettek, hanem az egész társadalom számára kihívást jelent. Másrészt viszont a jövedelmek (akár jelentős) különbsége lehet például az elvégzett eltérő mennyiségű és minőségű munka logikus következménye, ennek hiánya sokakat meggátolna abban, hogy jelentős, átlagon felüli mértékben járuljanak hozzá a közösség céljainak eléréséhez.

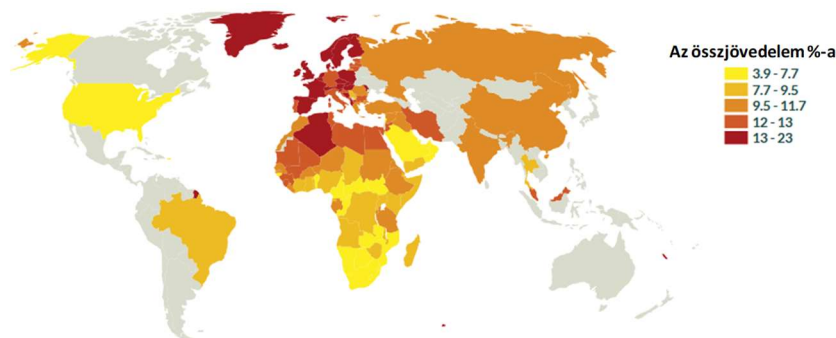
Sokan kritizálják a Bruttó Hazai Termék (GDP) mutatót többek között amiatt, hogy nem veszi figyelembe a jövedelmi egyenlőtlenségeket és így akár hosszabb távon is nőhet úgy, hogy közben paradox módon a társadalom nagyobb részének csökken a jövedelme (Kerekes, 2007). Persze, ahogyan ezt a szerző is hozzáteszi, ez a hiányosság nem magának a GDP-nek mint a hozzáadott értéket mérő gazdasági mutatónak tulajdonítható, sokkal inkább annak, ha a GDP-t általános, jóléti indikátorként tekintjük.

A jövedelmi egyenlőtlenségeket az ENSZ 2015-ben elfogadott fenntartható fejlődési keretrendszer, az Agenda 2030 (ENSZ, 2015) is kiemelt területként kezeli, a 17 fő célból az egyik – 10. Az egyenlőtlenségek csökkentése az országok között és azokon belül – nevesítetten ezzel foglalkozik, melyen belül több alcél jelenik meg, például „2030-ig fokozatosan megvalósítani és fenntartani a népesség jövedelmi szempontból alsó 40%-ának a nemzeti átlagnál nagyobb mértékű jövedelem növekedését” vagy a „kapcsolódó szakpolitikák – különösen pénzügyi, bér- és szociális védelmi politikák – elfogadása és a nagyobb egyenlőség fokozatos megvalósítása”. Más célok (1. A szegénység minden formájának felszámolása a világon és 2. Az éhezés megszüntetése) részben kapcsolódik a jövedelmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez, míg az 5. A nemi egyenlőtlenségek felszámolása és a nők egyenjogúságának biztosítása, az egyenlőtlenség más vonatkozásaira koncentrálnak.

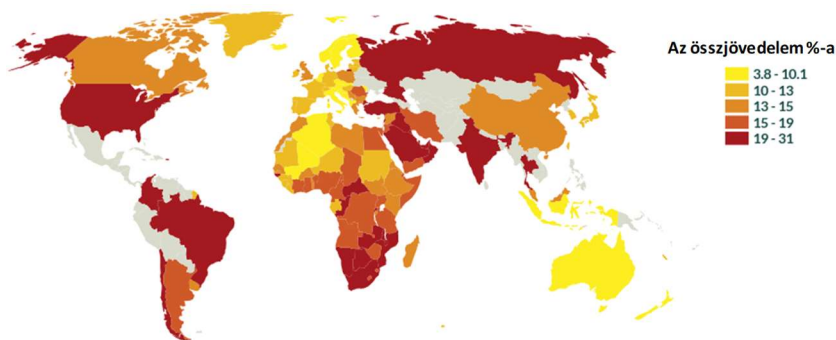
A 10-es cél legfrissebb, 2019-es előrehaladási jelentése szerint (ENSZ, 2020) „a 2011–2016 közötti időszakban összehasonlítható adatokkal rendelkező 92 ország több, mint felében a népesség alacsonyabb jövedelmű 40%-ának a jövedelme a nemzeti átlagokhoz képest magasabb ütemben nőtt; ugyanakkor ez a 40%-ot kitevő csoport a teljes jövedelemből és fogyasztásból továbbra is kevesebb, mint 25%-ban részesedett. Sok helyen komoly aggodalomra ad okot, hogy a jövedelem egyre növekvő hányada kerül a társadalom felső 1%-ához”. Látható tehát, hogy van esély a jövedelmi olló nyílását „lefelé”, a legszegényebb csoportok további leszakadása irányába megállítani, ugyanakkor „felfelé”, a top 1% irányába ez tovább nyílik. Ugyanakkor, ahogyan azt jól mutatja az 1. ábra2. ábra, a jelentés nem emeli ki, hogy a világ sok régiójában a legfelső 1% jövedelme többszörösen meghaladja a legalsó 40%-

ét, míg az utóbbi csoport „25%-osnál kisebb” részesedése több országban (például az Egyesült Államokban, illetve számos afrikai országban) mindössze 4-7%.

1. ábra. A népesség legalacsonyabb jövedelmű 40%-ának részesedése az összjövedelemből (forrás: World Inequality Database).

2. ábra. A népesség legmagasabb jövedelmű 1%-ának részesedése az összjövedelemből (forrás: World Inequality Database).

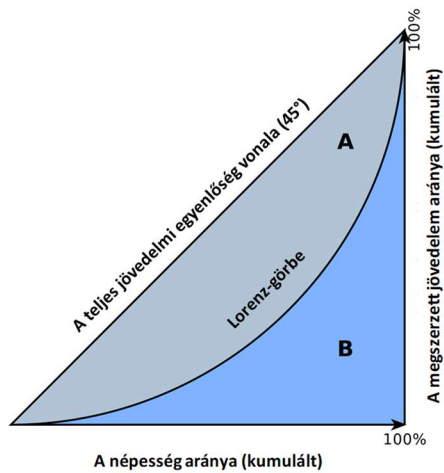

A jövedelmi egyenlőtlenségeket ugyanakkor nemcsak országokon belül, hanem országok között is értelmezni lehet, ez a nemzetközi migráció egyik fontos hajtóereje. Nagy Zita Barbara kutatása szerint a külföldön dolgozó magyarok átlagosan 4-5-ször annyit keresnek, mint amennyit itthon keresnének és a legtöbben kinti fizetésük 2,5-szereséért sem jönnének haza (Nagy, 2018).

Az egyenlőtlenség mérése

A jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenség egyik legelterjedtebb mérőszáma a Gini-index (vagy Gini-koefficiens), amely általános értelemben véve gyakorisági eloszlások egyenlőtlenségének mérésére is alkalmas. Értéke, amely 0 és 1 közé eshet, könnyen értelmezhető, a nagyobb érték az egyenlőtlenség magasabb szintjét jelenti. A jövedelemmel összefüggésben a 0 érték azt jelenti, hogy egy közösség minden tagja azonos jövedelemhez jut, míg az 1-es érték esetében az összes jövedelem egyetlen embernek jut. A mutató pontos jelentését és kiszámításának módját a Lorenz-görbén keresztül érthetjük meg könnyen (3. ábra).

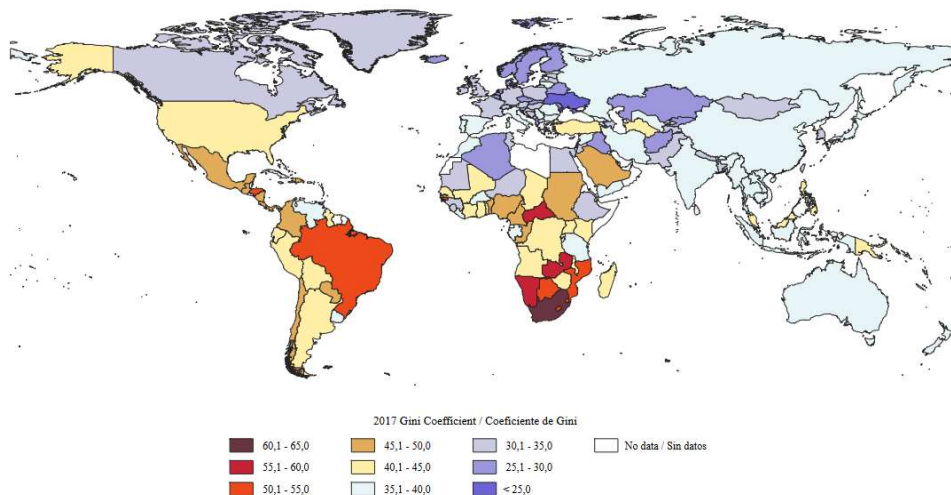
3. ábra. A Gini-index alapjául szolgáló Lorenz-görbe (forrás: saját szerkesztés a Wikipédián található angol nyelvű grafika alapján).

A Lorenz-görbét úgy kapjuk meg, hogy egy adott közösség (például egy ország népességének) tagjait jövedelmük szerint sorba rendezzük a legalacsonyabbtól a legmagasabb jövedelműig (vízszintes tengely) és minden ponthoz hozzárendeljük, mekkora arányban részesül a közösség adott része a közösség összjövedelméből (függőleges tengely). Ha a jövedelem eloszlása teljesen egyenletes lenne, akkor a Lorenz-görbe a 45°-os egyenessel esne egybe, azaz a lakosság legszegényebb X%-a a teljes jövedelem X%-ából részesülne, az X bármilyen értéke mellett. Szélsőségesen egyenlőtlen jövedelemeloszlás esetén viszont a görbe szinte „rátapad” a tengelyekre. Általános esetben a Gini-index értéke megegyezik a jövedelmi egyenlőség vonala és a Lorenz-görbe által határolt terület (A) és a jövedelmi egyenlőség vonala alatti teljes terület (A+B) hányadosával, értéke tehát $A/(A+B)$.

A Világbank legfrissebb adatai alapján a Gini-index értéke Szlovéniában a legalacsonyabb (0,24), míg a Dél-Afrikai Köztársaságban a legmagasabb (0,63); Magyarország esetében a mutató értéke 2017-ben 0,31 volt, ami a világtátlagnál jóval kisebb jövedelmi egyenlőtleniséget mutat. Az országok többségében a Gini-index értéke 0,25 és 0,5 között van, ahogyan azt a 4. ábra is mutatja).

4. ábra. A különböző országok jövedelmi egyenlőtlenége a Gini-index alapján (Forrás: Wikimedia).

Az ábra alapján elmondható, hogy a világtátlaghoz képest kisebb jövedelmi egyenlőtlenégek jellemzik az európai országok nagy részét, beleértve a kontinens nyugati, illetve keleti, poszt-szocialista felét (de

leszámítva a déli perifériát és Oroszországot). A világtárlaghoz képest kifejezetten magasak a jövedelmi különbségek Dél-Amerikában és Afrika legnagyobb részén, de az Egyesült Államokban is.

A Gini-index nemcsak az egyes országok szintjén értelmezhető, hanem országok között is. Szigeti és Tóth (2014) tanulmánya alapján 1820 és 2012 között az országok közötti egyenlőtlenség Gini-indexe jelentősen, 0,16-ról 0,54-re nőtt, míg ha a világot egyetlen országnak értelmezzük, akkor ugyanerre az időszakra 0,49-ről 0,66-ra változott az értéke.

További, jövedelemkülönbségek vizsgálatára alkalmas mutatószám még az Éltető-Frigyes-index (amely két magyar statisztikusról, Éltető Ödönről és Frigyes Ervinről lett elnevezve), amely az átlag feletti jövedelműek átlagának és az átlag alatti jövedelműek átlagának hányadosa. Értéke teljes jövedelmi egyenlőség esetén 1, szélsőséges egyenlőtlenség esetén bármilyen magas értéket felvehet. Dusek és szerzőtársai (2014) területi jövedelmi egyenlőtlenségek számszerűsítésére is alkalmasnak tartják. A szerzők használják még a Robin Hood-indexet is, amely azt mutatja meg, hogy az átlag feletti jövedelműektől az összjövedelem mekkora %-át kell elvonni és a „szegények között szétosztani” ahhoz, hogy a jövedelemeloszlás teljesen egyenletes legyen. A mutató értéke teljes jövedelemegyenlőség esetén 0%, extrém jövedelemegyenlőtlenség esetén 50%.

És akkor van-e a jövedelmi egyenlőtlenségnek optimális szintje?

A kérdés már a tanulmány címében is szerepelt, ideje visszatérni rá. A két szélsőség (teljes jövedelmi egyenlőség, illetve az extrém jövedelmi egyenlőtlenség) különböző okokból nem tűnik vonzóknak, akár elvi szempontból, akár az ezekre épülő társadalmak hosszú távon vett sikertelensége miatt. Ebből viszont az következik, hogy kell legyen a jövedelmi egyenlőtlenségnek egy közbűső, optimális szintje. Igen ám, de kérdés, hogy ezt hogyan határozhatjuk meg, illetve milyen szempontok befolyásolják. Továbbá, ha megvannak a szempontjaink, akkor további költői kérdés, hogy vajon ugyanazt az eredményt kapjuk-e az különböző szempontok mentén.

Egy kísérlet a jövedelmi egyenlőtlenség optimumának számszerűsítésére Syed Yusuf Saadat, a bangladesi Észak-Dél Egyetem kutatójának nevéhez kapcsolódik. Saadat 1960 és 2010 között 50 éves intervallumra vonatkozóan hasonlította össze a világ 25 vezető országának gazdasági (GDP-) növekedését és jövedelmi egyenlőtlenségét (Gini-index)(Saadat, 2014). Az eredmények meglepőek, de a tanulmány eddigi részei alapján nem váratlanok: az egyenlőtlenség alacsony tartományában pozitív volt a kapcsolat, míg magasabb értéke esetében negatív. Ez azt jelenti, hogy alacsony jövedelmi egyenlőtlenség mellett a liberális, 'laissez faire' gazdasági megközelítés, a szabad piaci mechanizmusok támogatása lehet jótékony hatással a gazdasági növekedésre, míg magas egyenlőtlenségi szint mellett éppen ellenkezőleg, az adórendszer progresszívabbá tétele, a tőkejövedelmek magasabb adórátája és a pénzpiacok szigorúbb szabályozása serkentheti a növekedést. Saadat a Gini-index optimális értékét is kiszámította, szerinte ez 0,38.

Mielőtt azonban mindebből messzemenő következtetéseket vonnánk le és futnánk meggyőzni a politikusokat, hogy a Gini-index Saadat-féle optimumának elérését célzó intézkedéseket hozzanak, fontos látni, hogy ez az érték – a számítás minden egyéb módszertani korlátja mellett – egyetlen szempontra, a gazdasági növekedésre optimalizál. De mi az optimális érték, ha az ökológiai lábnyom minimalizálására, a társadalmi kohézió növelésére vagy egyéb, a fenntartható fejlődés szempontjából kulcsfontosságú szempontot tartunk fontosnak? Minden bizonnyal jóval alacsonyabb, mint a fenti eredmény, ami kicsit magabiztosabban hangzik annál a válasznál, hogy fogalmunk sincs.

A válasz tehát a címben feltett kérdésre: attól függ, de valószínűleg annál kevesebb...

Források:

Dusek, Tamás., Lukács, Réka., & Rácz, Irma. (2014): Development differences among the Regions of Hungary. *Procedia Economics and Finance*, 9(2014), 264-277.

ENSZ (2015): Világunk átalakítása: Fenntartható fejlődési keretrendszer 2030. <https://ensz.kormany.hu/download/7/06/22000/Vil%C3%A1gunk%20%C3%A1talak%C3%ADt%C3%A1sa%20Fenntarthat%C3%B3%20Fejl%C5%91d%C3%A9si%20Keretrendszer%202030.pdf>

ENSZ (2020): UN Sustainable Development Goals, Knowledge Platform. <https://sustainabledevelopment.un.org>

Kerekes Sándor (2007): A környezetgazdaságtan alapjai. Aula Kiadó.

Nagy Zita Barbara (2018): A jólét és a jólét közgazdasági összefüggéseinek komplex elemzése: A jövedelemegyenlőtlenség természetes határa. PhD-disszertáció, Pannon Egyetem, Keszthely.

Szigeti Cecília, Tóth Gergely (2015): Egyenlőtlen egyenlőtlenségek a 21. században, in: Nagy Zita Barbara (szerk.), LVII. Georgikon Napok, Pannon Egyetem, Keszthely, p. 515-521.

Világbank: Gini-index, World Bank Estimate, <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>

Wikipedia: Lorenz-görbe. http://en.wikipedia.org/wiki/File:Economics_Gini_coefficient.svg

Wikimedia (2019): A különböző országok jövedelmi egyenlőtlensége a Gini-index alapján, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2017,_Coeficiente_de_Gini,_Mapa_del_mundo.svg

World Inequality Database, <https://wid.world/world>